

lásával, ezekből adott ki egy 14 metszetet tartalmazó mappát 70 számozott példányban a Vörösmarty Mihály Megyei Könyvtár 1994-ben, néhány héttel a művész elhunya előtt, az ünnepi könyvhét tiszteletére.)

A közületi megrendelések terén egyébként az igazi áttörést az 1970-es évek jelentették Fery Antal számára. Ezekben az esztendőben már nemcsak a könyvbarátok, gyűjtők, hanem az intézmények körében is igen népszerűvé vált, reneszánszát élte az ex libris és az alkalmi kisgrafika. A jászberényi, a devecseri, a sümegi, bicskei, komáromi, ajkai stb. könyvtárak rendszeresen szerveztek exlibris-bemutatókat, s Fery Antal részükre készített könyvjegyeit is cserélve kisebb gyűjteményeket is létrehozta. Ha jól számoltam, legtöbb (14) kisgrafika a tapolcai könyvtár részére készült: a város jeles szülöttjeihez vagy valamilyen jeles évfordulóhoz (Arany János, Kodály Zoltán születése) kapcsolódó portré ex librisek között találhatunk külön a könyvtár zenei részlege, a helyismereti gyűjteménye részére készült könyvjegyeket is. A jászberényi könyvtár számára 9 kisgrafika készült: többnyire helyi vonatkozású motívumokkal (Lehel kürtje, Petőfi-portré, valamint a városban született, Székely Mihályt idéző emléklap stb.). Az 1975-ben szervezett helyi olvasási program résztvevői is az ő alkalmi lapját kapták ajándékba, majd a két év múlva szervezett újabb könyv népszerűsítő akcióban való részvételre az ADD TOVÁBB – KÖNYVSTAFÉTA! című grafikája biztatta az olvasókat. A Verseghy Ferenc Megyei Könyvtár is – 8 metszetet rendeltek tőle – jól használta fel propagandamunkájában Fery Antal kisgrafikáit: a könyvhét országos, majd megyei megnyitójára rendeltek tőle emléklapokat, akár a mezőtúri könyvtár. A komáromi könyvtár alapításának 25. évfordulójára készített emléklapot, egyet külön a gyerekek részére is IFJÚ OLVASÓNAK – A KOMÁROMI JÓKAI MÓR VÁROSI – JÁRÁSI KÖNYVTÁR felirattal, amely szintén a könyvtár névadóját, Jókai Mórt ábrázolja.

A különböző művelődési házak, iskolák részére készített lapok mellett említésre méltó a múzeumok részére metszett 17 grafika. Közülük legtöbb a szerencsi Zemplén Múzeum részére készült: többnyire a Rákóczi-várat, a református templomot, Rákóczi Ferenc, Kossuth Lajos portréját ábrázoló Fery Antal lapok szülővárosához való meghitt kötöttségét is jelzik. Több metszetet készített még a vajai Vay Ádám Múzeum részére is, Vay Ádám, Thököly Imre, Ráday Pál arcképeit idézve fel azokon, de a múzeum az 1979. évi nemzetközi gyermekév alkal-

mából rendelt tőle egy, az intézmény fiatal látogatóinak szánt emléklapot is.

Rövid szemlénk Fery Antal kisgrafikai munkásságának csak egy sajátos – a közgyűjtemények népszerűsítését is szolgáló – vonulatára kívánta felhívni a figyelmet. És arra is, hogy a Fery Veronika által összeállított új alkotásjegyzék alapján – ezúttal nem a megrendelőket, hanem az egyes kisgrafikák leírásait tanulmányozva – ki-ki összeállíthatja az érdeklődésére számot tartó (pl. virágos motívumokat, hangszereket, műemlékeket ábrázoló) metszetek jegyzékét.

Arató Antal

EX LIBRIS – KISGRAFIKA JUBILEUMI KIÁLLÍTÁS A FŐVÁROSI KÖNYVTÁR KÖBÁNYAI ARTOTÉKÁJÁBAN

A Kisgrafika Barátok Köre Grafikagyűjtő és Művelődési Egyesület (röviden: K.B.K.) egy régi, a második világháború előtti hasonló egyesület utódaként 1959-ben alakult meg Budapesten és mind a mai napig épületesen működik, saját folyóiratot ad ki KISGRAFIKA címmel. Tagjai neves, ismert grafikusművészek, exlibris-gyűjtők és grafikakedvelő támogatók, valamint sok, nemcsak magyarországi, hanem külföldi közművelődési intézmény is. Az exlibris- és grafikagyűjtés hazai népszerűségének a csúcán, az 1960-as, 1970-es években volt idő, amikor a tagok létszáma megközelítette az ezer főt, mivel több fiókegyesület is alakult vidéki városainkban, így pl. Szegeden, Debrecenben, Pécsen, Ajkán, Cegléden stb.

Egyesületünk azzal ünnepelte meg fennállásának *negyvenötödik* évfordulóját, hogy grafikusművészeinek legújabb alkotásából emlékmappát adott ki, valamint exlibris-kiállítást rendezett az egyesületi tagok (grafikusok és gyűjtők) munkáiból, illetve gyűjteményeiből. Ez a tárlat került bemutatásra – vándorkiállításaként – több helyen és alkalommal, és most itt, a Kőbányai Könyvtár Artotékájában látható. A megnyitó beszédet Király Zoltán, egyesületünk tagja tartotta, amelyet az alábbiakban közlünk:

Tisztelt Vendégeink!

A Fővárosi Könyvtár Kőbányai ARTOTÉKÁJÁT méltán nevezhetjük a grafikai művészet jól ismert budapesti otthonának, s nem csupán azért, mert több mint kétezer darabos grafika-gyűjteménye immár több mint két évtizede szolgálja a műfaj kedvelőinek esztétikai nevelését, ízlésének fejlesztését,



Fery Antal fametszete (1989), X2



Kékési László linómetszete (1989), X3

hanem azért is, mert rendszeresen helyet ad a mai magyar grafikusoknak, hogy bemutathassák újabb és újabb alkotásaikat, a különféle – olykor a klasszikus hagyományokat követő, olykor a teljesen modern vagy egyéni témákat, technikákat, eljárásokat alkalmazó – grafikai műfajokat.



Kékesi László linómetszete (1992), X3

Öröm számunkra a mai kiállítás, mivel e nagy múltú kulturális egyesület, a K.B.K. jubileumáról emlékezünk meg. De mielőtt egyesületünkről mondanék néhány érdekesebb adalékot, hadd ismertessem egészen tömören a műfajt, amelyet a kiállított tablókön látható művek reprezentálnak.

A grafikai műfajok egyik jelentős, népszerű ága az úgynevezett kisgrafika. Legfőbb ismertetőjegye talán az, hogy a rajzok mérete lehetőleg nem nagyobb 15×15 centiméternél, alsó határa viszont nem nagyon határozható meg. Gyűjteményem egyik érdekessége például *Dániel Viktornak* az a rézkarc-sorozata, amelyeken a rézlemezekbe karcolt és arról nyomtatott képek mérete 5×5 és 6×10 milliméter között mozog. Csak nagytőlencse alatt látható, hogy szerepel rajtuk egy-egy grafika (pl. templom, hajó, madár, virág stb.), a megrendelő neve és az „ex libris” felirat. Ezeket „mini ex libris”-eknek nevezzük. Ezzel már azt is jeleztem, hogy a kisgrafika műfaját is több, pontosabban három csoportra lehet osztani.

1. *Képgrafika*: bármilyen témájú rajzot tartalmazhat, szöveg nélkül.

2. *Alkalmi grafika*: készítője vagy készítettője rajzos és szöveges megemlékezése valamilyen eseményről, évfordulóról, neves személyiségről; vagy jókívánságait küldi ünnepi alkalomra, családi ünnepekre stb.

3. *Ex libris*: úgynevezett „könyvjegy” vagy „könyvtulajdon-jegy”, eleinte csupán valakinek a könyvtári könyveibe került beragasztásra, jelezve, hogy kié a könyv. Később művészi kompozíciói folytán önálló műfajjá és gyűjtési területté vált. E grafikákon már szerepel a megrendelő (vagy tulajdonos) neve és az „ex libris” szöveg.

Könyvek jelölésére az 1500-as évek elejétől kezdik használni, Dürer Albert is készített ilyen fametszetet. A XIX. század végén lett divat a saját ex librisek mellett gyűjteni a másokét is. Ez a műfaj rendkívüli gazdagodását eredményezte. A legváltozatosabb témákkal egy időben megjelentek rajtuk a művészek stílusjegyei, a megrendelők kívánságai és óhajai miatt pedig egyéni ízléseket is tükröztek, vagyis egyedi jellemzőket is hordoztak. Az ex librisek gyűjtése olyan nemes szenvedéllyé vált, hogy például a neves botanikus tudós, Dr. Soó Rezső professzor

közel 80 ezer darabból álló gyűjteménye nagyságrendben a világon a harmadik helyen áll.

Miben rejlik az ex libris varázsa? Elsősorban abban, hogy többnyire grafikai sokszorosító eljárásokkal készülő eredeti műalkotás, amely tehát lehet fametszet, linóleummetszet, rézkarc, rézmetszet, kőrajz, és egyéb hasonló vegyes eljárás. A művész rajzolja, majd metszi, vési vagy maratja a dúcokat, kézzel nyomtatja és ellátja saját kézjegyével a nyomtatokat. Másodsorban könnyen hozzáférhető, sokkal kevesebbe kerülnek, mint a festmények, kisebb a helyigényük, mégis magas szintű művészi színvonalat képviselnek, hiszen többnyire kiváló grafikusművészek készítik a könyvjegyeket. Felvetődhet a gondolat, hogy talán a grafika egyik legnehezebb, s ezért hálátlan ága, hiszen tenyérynyi helyen, kis területen kell pontosan, precízen megtervezett kompozíciót, részletgazdag rajzot, mesteri fényárnyék hatást teremteni. Nyugodtan állíthatjuk, hogy az ex libris-művészet tele van apró remekművekkel; témáiban talán a leggyorsabban követi az élet jelenségeit, a mindennapi eseményeket, a társadalmi, tudományos és művészeti eredményeket. Mindez magyarázza, hogy a nyugat- és kelet-európai országokban egyaránt új reneszánszát éli és ismét nagyon népszerű, erősen fejlődő műfaj az ex libris.

Ez a kiállítás a mai magyar ex librisről nyújt körképet azzal, hogy 15 mai grafikusművészt mutat be, külön-külön tablókön, bár korántsem a teljesség igényével, sem mennyiségben, sem létszámban, hiszen legalább még kétszer ennyien alkotnak e műfajban. Újdonságként 2-2 tablón, tehát összesen hat gyűjteményi lapon három aktív ex libris-gyűjtőnk: *Szász Sándorné, dr. Mayer József* és *Palásthy Lajos* gyűjteményéből, különböző mesterek által a saját nevükre készült lapokból is nyújt kisebb válogatást a tárlat.



Németh Nándor (tusrajzról készült klisé, 1965), P7

A hagyományos grafikai technikákat alkalmazó mesterek között van többnyire csak fa- és linómetszetet készítő művész (Imets László, Imre Lajos, Tavaszi Noémi, Varga Edit), van csak rézkarcot vagy rézmetszetet bemutató alkotó (Budai Tibor, Olexa József stb.) s többen, akik mind a magasnyomó, mind a mélynyomó eljárásokat használják, esetleg vegyes technikákat és színes eljárásokat is alkalmaznak. Újdonság, amit ki kell emelnünk: a modern technikai eljárások elterjedése a műfajban. Ezek közül leggyakoribb a számítógépes technika, amiről Ürmös Péter grafikusművésznünk a katalógusban azt írja: „A változó korszellemnek és informatikai forradalomnak a tükrében nem meglepő, hogy itt is láthatók már a számítógépes grafikák. Ezek valójában még a hagyományos tervezésű grafikák



Fery Antal fametszete (1977), X2/X3

képi feldolgozásai, de nincs messze az idő, amikor önálló, szuverén műfajként jelennek meg majd a külföldi példák mintájára. Ebből a szempontból jelképes lehet, hogy mindez az új évezred első olyan átfogó kisgrafikai seregszemléje, amelyet a K.B.K. szervezett.”

Ez új technikának a képviselői tárlatunkon Kerékgyártó László, Réti András és Varga Péter.

Nem sorolom itt fel újra az összes résztvevő művész nevét, de a lokálpatriotizmus jegyében azért külön meg kell említenünk Kőhegyi Gyulát, aki kőbányai illetőségű grafikus, éppen ezért az ő munkáinak a tablója nyitja a kiállítást.

Végezetül megköszönjük a művek válogatásának és elrendezésének igényes munkáját Kerékgyártó László és Ürmös Péter művészeinknek, valamint az ARTOTÉKA részéről a tárlat „háziasszonyának”, Vazinai Máriának a nagyszerű szervezést és kivitelezést.

Király Zoltán

SZENT LÁSZLÓ, A LOVAGKIRÁLY

A Szent László napok keretében most megnyíló kisgrafikai kiállítás a Kőbányai Szabó Ervin Könyvtár keretében működő ARTOTÉKA és a „Kisgrafika Barátok Köre” Grafikagyűjtő és Művelődési Egyesület együttműködése révén valósult meg. A kiírás szerint nem csupán könyvjeggyel, hanem más kisgrafikai alkotással (így alkalmi vagy „in memoriam” lappal, kép- illetve szabadgrafikával) is lehetett nevezni. Technikai megkötések a nemzetközi pályázatokhoz megegyező módon történtek, azokhoz hasonlóan szabadon lehetett választani a klasszikus sokszorosító eljárásoktól a számítógépes grafikáig bármelyiket.

Annak ellenére, hogy az anyagi feltételek a beérkezett munkák díjazását illetően nem álltak rendelkezésre, felhívásunk mégis visszhangra talált, és most ennek eredményét szemlélhetjük a falakon. Itt kell megköszönnünk a rendezőknek és az egyesület tagságának (Krajcsi Tibornénak, Skornnyák Ferencnének, Szász Sándornénak és Palásthy Lajosnak) a szíves közreműködést, hiszen a gyűjtőtársak segítettek kiállítani lapokat olyan egykori művészeinktől, akik valamikor a zászlóvivői voltak az egyesületnek.

Fery Antal a legkiválóbb fametszőink egyike, aki életében illetve később sem kapta meg a neki járó elismerést a művészeti élet arra hivatott szakemberei részéről. Az itt bemutatott lapjain megcsodálhatjuk kiváló jellemábrázoló karakterérzékét.

Kékesi László egyaránt nagymestere volt a grafikai és festőtechnikáknak egyaránt. A most látható kisméretű Szent László ábrázolás visszatért ide, hiszen egykor az ARTOTÉKA-ban megrendezett kiállításának a meghívóján szerepelt.

Németh Nándor bravúros rajztudásáról tanúskodnak a grafikai. Megjegyzendő, hogy a munkái újra reneszánszokat élík, hiszen sok esetben fedezik fel plakát- és borítóterveit, és használják fel újabb kiadásoknál.

Mielőtt tovább folytatnánk a művészek bemutatását, néhány értékelő megjegyzést előre kell bocsátanunk. Az ezredforduló követően ez már (a békési és szegedi után) a harmadik egyesületi kiállítási felhívás, amely a határon túli magyar alkotókat is mozgósította, így tette nemzetközivé rendezvényeinket. Valamilyen kommunikációs hiba folytán ez az erdélyi művészek esetében most nem történt meg, őket mindenképpen hiányoljuk.

Bár a témaválasztás apropóját a kőbányai kulturális életben fontos szerepet betöltő Szent László napok rendezvénysorozat adta, szent királyunk (1046–1094) a magyar történelem egyik legkiválóbb országépítő uralkodója (aki nevéhez fűződik a középkori magyar állam megszilárdítása), minden korban tisztelettel és megbecsüléssel ábrázolt alakja volt a művelődéstörténetünknek. Így az egyes források a Kolozsvári testvérek idősebbikjének, Mártonnak tulajdonítják a Győrben őrzött Szent László ereklyetartó hermáját, ami mostani kiállításunk vezérmotívumává vált. Már életében legendák sora kísérte, szentté avatása után imádságos énekek segítettek megőrizni közmegbecsülését és emlékét. Ez Varga Péter által briliáns kalligráfiával megírt és megrajzolt lapján látható. Az írott szöveg és a



Németh Nándor (tusrajzról készült klisé, 1966), P7